

УГОВОРНО ПРАВО У АНГЛОАМЕРИЧКОЈ ПРАВНОЈ ПОРОДИЦИ

- Англоамеричко уговорно право је специфично у поређењу са пандектним системом и уопште европским правом.
- Пандектни систем створен је у Немачкој и представља пирамиду појмова која почиње од правнога посла.
- Правни посао је изјава воље која производи неку правну последицу.
- Правни посао је не само уговор, него и тестамент.
- Пандектна пирамида појмова предвиђа и облигацију као један општи правни појам.

- У англоамеричком праву у погледу облигација важи подела римског права на контракте, квазиконтракте, квазиделикте и деликте.
- Деликти и квазиделикти углавном су спојени.
- Што се тиче римскога права, подела на квазиделикте и деликте установљена је зато да би се предвидела одговорност без кривице.
- Наиме, деликти подразумевају скривљену одговорност, а код квазиделиката кривице не мора бити, тако да се одговара и без кривице.
- У Енглеској деликти се означавају изразом torts.

- Уговор у англоамеричком праву има ужи смисао него у романско-германско-словенској породици права.
- Примера ради, различити уговори између брачних другова називају се settlement а не contract.
- Contract је стриктно везан за облигациони однос и усмерен на прометање имовинских добара.
- То значи да постоји једна страна – поверилац, која може да захтева од друге стране да учини нешто што има економски значај, а друга страна се обавезује да то учини.

- Постоје једностранообавезујући и обостранообавезујући уговори.
- Код једностранообавезујућих уговора поверилачка страна нешто прима или добија а друга страна нешто даје.
- Код обостранообавезујућих уговора једна страна је истовремено и дужник и поверилац.
- Типичан обостранообавезујући уговор је уговор о продаји. И продавац и купац су поверилац и дужник у уговору.

- Постоје две врсте уговора у англоамеричком праву.
- Англоамерички правници кажу: ако је један уговор закључен у писаној форми то још не значи да је то уговор под печатом (оверен) и сматрају га усменим уговором.
- Поступак закључивања уговора под печатом подразумева да се на уговору стави клаузула у том смислу и да се то потврди потписом.
- Разлика између усмених уговора и уговора под печатом повлачи значајне правне последице.

- Ту је од значаја установа consideration.
- То је протичинидба која може да буде у новцу, стварима или раду. Уколико је један уговор закључен усмено а не постоји consideration, такав уговор нема важности.
- Обрнуто, ако је уговор под печатом, онда consideration није потребан.
- Иначе, уговор под печатом најчешће се употребљава за пренос непокретности.
- Печат даје једну додатну правну снагу облигациономе уговору закљученом између уговорних страна.

- Постоји тенденција да се инсистирање на consideration ублажи.
- Код тзв. природних облигација, ако је неко извршио застарелу облигацију, судови су сматрали да consideration не постоји.
- То схватање је промењено па је узето да и у погледу застарелих облигација consideration постоји.

- Што се тиче заштите уговора, common law у случају неизвршавања познаје само једно правно средство а то је захтев за накнаду штете.
- Међутим, судови правичности увели су и принудно извршење на личности, injunction.
- Дужник може да се ослободи обавезе накнаде штете ако преда ствар.
- Када се ради о тзв. облигацијама intuitu personae санкција је другачија. Обавеза intuitu personae је обавеза личне природе.

- Године 1834. догодио се један занимљив случај у Енглеској. Певачица – госпођа Вагнер била је ангажована да пева у познатом лондонском театру.
- Певачица је прихватила обавезу, али се није појавила.
- Суд није могао принудити певачицу да пева, али је донео одлуку да јој забрани да пева у свим позориштима у Енглеској.

- Consideration мора бити реалан.
- На пример, једно лице је закључило уговор са тројицом морнара да они не напуштају брод који превози робу тог лица.
- Власник робе је хтео да стимулише морнаре плаћајући посебну накнаду како би се осигурао.
- Суд је донео одлуку да морнари немају право на посебну накнаду јер су већ били у радној обавези да буду на броду.
- Дакле, у конкретном случају није постојао consideration.

Понуда и прихват понуде

- Нема уговора без понуде и прихвата понуде.
- Ако једна страна нешто понуди нпр. да прода неку ствар за 100 фунти, а друга страна каже да хоће ствар да купи, али за 50 фунти, тада нема прихвата понуде, већ се ради о противпонуди.
- Једна страна мора изричито да прихвати понуду.
- У англоамеричком праву правила о понуди и прихвату понуде веома су стриктна, па има случајева где би се у романско-германско- словенским правима уговор сматрао закљученим, а у англоамеричком праву не.
- У англоамеричком праву могућност конклюдентног прихватања понуде не постоји, осим уколико је уговорна обавеза извршена у целости.

- Уговори се данас у време динамичног пословног живота закључују и на даљину.
- Сауговорачи не морају уопште да сретну да би уговор био закључен. Могу то да учине писменим путем, свакако и путем интернета.
- Ту важе такође стриктна правила – ако неко писменим путем прихвати понуду, тренутак предаје писма пошти сматра се тренутком закључења уговора.
- У романско-германској породици права сматра се да је прихват понуде извршен тек када је понуђач добио писмо.
- Прихватилац понуде, све док понуда није дошла у руке понуђача, може да одустане од уговора.

- У англоамеричком праву то није могуће.
- Судови су стали на становиште да када неко пошаље поштом прихват понуде, па се предомисли и пошаље телеграм, телеграм нема правни значај, те се сматра да је уговор закључен.

- Поред чисто облигационих односа, постоји и један врло специфичан уговор – уговор о веридби.
- Ако након закључења уговора о веридби једна страна одустане од закључења брака дужна је да другој страни надокнади штету.
- Правила о надокнади штете другачија су у англоамеричком праву него у романско-германско-словенској породици права.

Ништави и рушљиви правни ПОСЛОВИ

- Заблуда, превара и принуда представљају разлоге рушљивости, који могу довести до поништаја уговора.
- Притом, када је реч о заблуди, од значаја је само фактичка заблуда – на пример, једно лице мисли да се ради о новом аутомобилу а ради се о старом аутомобилу.
- Страна која је у заблуди може да тражи раскид уговора.
- То њено право брзо застарева, осим када је друга страна крива.

- Принуда је такође разлог за поништај уговора.
- При томе, треба разликовати психичку принуду и физичку принуду.
- Постоји отклоњива и неотклоњива принуда.
- Ако постоји кривица једне стране, друга страна има право на раскид уговора и накнаду штете.

- Енглеско право прави разлику у погледу правне квалификације између довођења у заблуду и преваре.
- Код довођења у заблуду ради се о уговорној одговорности а код преваре о деликту.
- Странка има право да бира да ли ће тражити накнаду за уговорну или деликтну одговорност.

- Судије не воде рачуна о економској равнотежи онога што се даје и онога што се прима у уговорима, осим ако се лице нашло у тешкој материјалној ситуацији.
- Уговор не сме бити противан моралу, нити општем добру или јавном поретку.
- У англоамеричком праву нарочито се ставља нагласак на полни морал.
- Тако, рецимо ако једно лице прода другоме јавну кућу. Купац који је платио цену не само што не може тражити извршење уговора, него ни повраћај плаћеног.
- Судови уопште неће да се баве оваквим питањима.
- У питању је ништав уговор, али изостаје конфискација цене (либерализам је осетљив на конфискацију те она изостаје у Енглеској и САД).

- Ако су неке клаузуле уговора дозвољене а друге нису примениће се правило „плаве оловке“ – судија ће недопуштене одредбе избрисати (прецртати), а допуштене оставити на снази.
- Постоје и одређене законске одредбе које уводе забрану одређених уговора.
- У Енглеској и појединим државама САД забрањени су уговори на срећу и опкладе.
- Када се ради о јавном поретку, уколико би неко закључио уговор са држављинском непријатељске државе, уговор би био стављен ван снаге (тзв. забрана обављања трговинске делатности са непријатељским државама).
- Забрањени су из истог разлога уговори који теже да омету или погоршају положај судова и државних органа.

- Забрањени су уговори о лобирању.
- Лоби иначе значи предсобље – лобисти су чекали сенаторе и народне представнике у предсобљима њихових кабинета са намером да утичу да се донесу одређени закони.
- Не може се закључити уговор по коме ће лобиста или организација којој он припада да плаћа сенатору или народном представнику у Конгресу.
- Уведена је и кривична одговорност, јер такав уговор се своди на подмићивање чланова Конгреса.

- Забрањени су и уговори који на неразуман начин ограничавају слободу конкуренције.
- Рецимо, стране су уговориле да ће једна страна добијати од друге доживотну пензију ако престане да се бави одређеном делатношћу.
- Таква клаузула је ништава.
- Уговор је, међутим, правоваљан уколико садржи клаузулу да једно лице у случају престанка радног односа у једној фирми неће смети да ради у конкурентској фирми.

- Забрањени су, такође, уговори који ометају слободу штампе (на пример, ако неки привредник закључи уговор са новинским предузећем да не сме да га критикује).
- Ништави су и уговори који ограничавају слободу појединца (једно лице оставља тестаментом имовину другоме под условом да се не ожени).
- Но, уколико се предвиди одложни услов правни посао је правоваљан (завешталац оставља имовину другом лицу под условом да се ожени).
- Додајмо да је још 1414. године уведена неваљаност монополистичких и картелских уговора, а нарочито почетком 18. века ово правило је додатно прецизирано.

- Уговор се испуњава извршењем.
- Карактеристика је англоамеричког права да пренос својине наступа или простом предајом ствари или закључењем уговора.
- Рецимо, ако се два лица споразумеју око продаје куће, само закључење уговора значи да је пренето право својине.
- Уколико ствари – предмет уговора – нису одређене, оне се морају издвојити и у тренутку издвајања долази до преноса права својине.

- Код нас, и уопште, у романско-германско-словенској породици права примењује се римско правило о *iustus titulus* и *modus acquirendi*.
- Дакле, није довољно само закључење уговора већ и предаја ствари, односно упис права својине на непокретностима.
- Штавише, немачко право садржи правило да предаја ствари представља засебан реалан уговор.

- Виша сила не ослобађа уговорне од одговорности, али ослобађа од деликтне одговорности.
- Губитак својстава ствари, које су уговорне стране сматрале битним за закључење уговора, такође је разлог немогућности извршења уговора.
- Године 1903. догодио се занимљив случај. Једно лице унајмило је стан како би могло да гледа крунисање енглеског краља. Догодило се да је крунисање краља одложено. Суд је имао решавати питање да ли закуподавац има право на закупнину и одлучио је да нема јер су нестале битне претпоставке због којих је уговор закључен.

ДЕЛИКТИ У АНГЛОАМЕРИЧКОЈ ПРАВНОЈ ПОРОДИЦИ

- У континенталноевропским правима битан елеменат деликта је постојање штете.
- Англоамеричко право садржи правило да свака повреда права повлачи обавезу да се надокнади штета.
- При том, постоји и тзв. егземпларна накнада штете, где не постоји никаква видљива штета, али судови досуђују накнаду (у питању је тзв. приватна казна).

- Код нас је грађанско право одвојено од кривичног права.
- Казне могу постојати само у кривичном праву, а у грађанском праву се може само надокнађивати штета.
- У англоамеричком систему јавно и приватно право су измешани.
- Постоји мноштво деликата, али не и општи принцип – код неких деликата се не тражи кривица а код других се тражи.

- Један од најстаријих деликата је тзв. trespass.
- То је противправни напад на личност или имовину.
- Пример: једно лице, да би своје жито заштитило од животиња, склони га у суседов амбар. Сусед га је тужио. Судије су резоновале: његове намере су добре, али постоји објективна противправност. Он дакле мора да плати надокнаду.
- Постоји и треспас у погледу лица (једно лице удари друго лице).
- Ту важи концепција англоамеричког права да су имовина и личност неодвојиви, а тужба којом се тражи накнада је једна од најстаријих деликтних тужби.

- Постоји и једна тужба која има широку примену у стварном праву, а то је trover.
- Та тужба има за циљ да се једна ствар која се противправно држи врати њеном власнику.
- Постоји и тужба која је врло слична треспасу – nuisance, којом се тражи заштита од ремећења уживања непокретних ствари.
- Суседи су дужни да трпе сметње до одређене мере.
- Само у случају прекорачења они могу да траже заштиту.
- Ова тужба се може подићи независно од кривице одређеног лица.

- У 19. веку, под утицајем францускога права, настаје нова тужба – negligence (непажња).
- Свако ко својом непажњом другоме проузрокује штету дужан је да је надокнади.
- Та тужба је доживела велику експанзију.
- У случају из 1837. један је фармер на свом земљишту подигао стог сена. Сено се ферментисало и на крају запалило. Изгореле су две зграде и летина на суседним непокретностима. Власник стога био је тужен. Тужени је одлуком суда обавезан да надокнади штету јер је био непажљив. Установљен је стандард пажљивог човека који обавља одређене послове и мора да показује пажњу према онима који су у његовој близини.
- Negligence често долази до изражаја као алтернатива уговорној одговорности.

- Уговорна одговорност може унапред да се фиксира, до одређене висине.
- Насупрот томе, код деликтне одговорности никакве горње границе не могу се установити.
- Клаузула о лимитирању деликтне одговорности била би противправна.

- Латинска теза да онај који пристане на штету нема право да тражи накнаду штете – „volenti non fit iniuria“, примењује се и у англоамеричком праву, са одређеним специфичностима.
- Пример: неко је аутом дошао на оштећени пут. Знао је да је пут у лошем стању, али ипак се возио и претрпео штету. Он је тужио општину која је била дужна да одржава пут. Суд га је одбио зато што је знао да је пут у лошем стању а ипак је пристао да се вози на једном таквом путу.

- Занимљиве су и штете које настају у вези са спортом.
- Рецимо, када спортисти доживе повреду током утакмице немају право никога да туже (једино решење је осигурање).
- У бејзболу и крикету, ни гледаоци немају право на накнаду штете због ударца лопте.

- Они који пристају на могућност настанка штете немају право да траже накнаду штете.
- Интересантно је да су у почетку и радници у предузећу били подвргавани правилу *volenti non fit iniuria*.
- Касније је донет закон који је нормирао право на накнаду штете радницима.

- Постоји и тзв. *contributory negligence*.
- Наиме, ако је и друга страна (оштећени) непажљива утолико се надокнада штете умањује.

- Потребно је овде указати на нужну одбрану.
- Када неко од себе или другогa отклони опасност, он не одговара за штету која је том приликом проузрокована.
- Такође, закон може предвидети случајеве када је искључена одговорност за штету (нпр. путем штампе).
- Вишу силу, која такође ослобађа од деликтне одговорности, Енглези означавају као act of God (божја радња) или force majeure.

- Да би постојао деликт потребна је каузална веза између радње или нечињења и настале штете.
- Ту су енглески судови установили принцип, да суд, приликом утврђивања каузалне везе, не сме да иде сувише далеко, него да гледа који је узрок последњи (тзв. теорија *causae proximaе* – Бекон: „не смеју да се траже узроци узрока и последице последица“).
- Судови се ипак не држе увек строго тог принципа, већ у зависности од конкретног случаја процењују узрочност.
- Тако је крајем 18. века на једној затвореној тржници извесни Шепард бацио запаљену петарду на једну тезгу. Продавац је ту исту петарду бацио на другу тезгу а продавац са те тезге бацио је на трећу тезгу, при чему је петарда повредила око продавца који је био за њом. Суд је осудио Шепарда на накнаду штете са образложењем да је он петарду учинио експлозивном и тако штетном.

TRUST

- Труст је настао у раном Средњем веку.
- Једно лице (settlor - установитељ) које је држало земљу у лену, и било потчињено феудалном господару, да би избегло феудалне дажбине и конфискацију свог лена, преносило би својину на својој ствари субјекту који се назива trustee (повереник).
- У овом правном односу постоји и трећа личност која се назива beneficiary (бенефицијар) – особа која има користи од труста.
- Може се догодити да су сетлор и бенефицијар исто лице.
- Труст има неке сличности са фидуцијарним послом у римском праву.
- Повереник је дужан да буде савестан, и да, иако је формални власник, поступа у корист бенефицијара.

- У 16. веку енглески краљ Хенри VIII, који је увео протестантизам у Енглеску, утицао је да парламент донесе закон, којим је предвиђено да се онај ко ефективно користи земљу сматра њеним власником без обзира на то ко је формални власник.
- То је учинио да се не би избегавале феудалне обавезе.
- Касније су судови правичности предузели кораке да сеitrust обнови. Они су заузели став да се закон Хенрија VIII примењује само када су у питању непокретности и када је власник чисто формалан, тј. када трасти није „активан“, тј. када нема никакве посебне дужности.
- Тиме је заправо заобиђен закон Хенрија VIII.

- Предмет труста могу бити све ствари – непокретности, покретне ствари, али и потраживања.
- Примера ради, trust може да се установи на уговору о зајму.
- Нарочито су данас интересантни trustови који постоје у трговинском праву.
- Наиме, акционари своје акције пренесу на једно лице, а то је најчешће фирма која се тиме професионално бави. Та фирма управља акцијама, а корист исплаћује акционарима.
- У тим ситуацијама установитељ и корисник су исто лице.

- Каква права има бенефицијар?
- По једном схватању он има само потраживање тј. облигационо право према трастију – уколико трасти њему нанесе неку штету бенефицијар може да поднесе тужбу.
- Друго схватање каже да бенефицијар има не само облигациона права, већ и стварна права – ако трасти прода ствар која је предмет труста, онда бенефицијар има право да ту ствар тражи од лица које је купац.
- Облигација делује само између лица која се налазе у правном односу, а стварна права делују и према трећим лицима.

- Постоје велика овлашћења суда управо због могућности злоупотреба.
- Суд може у одређеном случају да смени трастија, да постави нове поверенике, да поништи одређене правне послове итд.
- Ради се о једној посебној врсти ванпарничног поступка.
- Иначе, иако је повереник власник, битно је то да у његовој имовини постоје две засебне целине: имовина која није оптерећена и имовина у погледу које је установљен труст.
- Дакле, не може доћи до мешања имовине.

- Труст је бесплатан и то из разлога што је у питању поверење тј. добротинство.
- Међутим, правним послом којим се установљује труст може да се предвиди да трасти може да има одређене користи.
- Ово нарочито важи када је трасти банка.

- Траст је у великој употреби у англоамеричком праву јер путем њега може да се избегне стварање задужбине као правног лица.
- Да би били ваљани у англоамеричком праву, уговори, осим неких изузетака, морају да имају тзв. consideration.
- Наиме, уговор мора да има одређену противчинидбу која мора да значи корист новчане природе.
- Труст, наиме, не мора да подразумева никакву протичинидбу, поготову што некада уговор није ни потребан за настанак труста (рецимо, неко тестаментом предвиди труст).
- У ситуацији када трасти коме треба да припадне имовина у складу са тестаментом, то не прихвата, судија је овлашћен да постави трастија.

- Трасти одговара за своју кривицу уколико је дошло до оштећења ствари која му је поверена.
- Он мора да се понаша као *diligens pater familias*, тј. као просечно пажљив човек, иначе одговара за штету.
- Трасти одговара за штету из своје посебне имовине.
- Ако се ради о лицу које професионално врши улогу повереника (рецимо банка), онда је одговорност још строжа.

- Ради избегавања штете, трасти има право да се обрати суду и да тражи смернице како да поступи у конкретној ситуацији.
- Уколико постоји више повереника, сви повереници одговарају солидарно.
- Солидарна одговорност значи одговорност једног за све и свих за једног. Ако један од повереника повреди своје обавезе, онда овлашћено лице може да тужи једног од повереника, а може и да их тужи све заједно.

Врсте труста

- Постоје приватни и јавни трустови.
- Сложено је питање разлучити јавни од приватног труста, иако постоји значајна судска пракса која прави дистинкцију у коју се нећемо детаљно упуштати.
- Приватни труст не сме да буде вечит.
- Неко, на пример, може да пропише да ће се његов труст примењивати на наследнике бенефицијара и на наследнике бенефицијарових наследника.
- Међутим, труст може да се примењују само у погледу одређеног круга наследника.

- Примера ради, ако се trust установи ради одржавања гробнице једног лица, то је приватни trust.
- Али ако неко остави trust да се подигне споменик неком народном јунаку, то је јавни trust. Такав trust може да траје вечито.
- Дакле, велике су разлике у погледу правних последица између приватног и јавног trustа.

- Постоји још једно правило – *suprès*.
- Рецимо једно лице је оставило имовину да би се помогло ослобађање робова (јавни trust).
- После извесног времена дошло је до ослобађања свих робова, па се поставило питање шта ће бити са таквим trustом.
- У тој ситуацији применило се правило *suprès*, па се дошло до одлуке да је потребно подићи болницу за црнце.
- Суд је аналогичом проширио важење trustа.

Престанак труста

- Труст може и да престане.
- Престаје ако је његов предмет постао немогућ или недопуштен (ако је, рецимо, посвећен одређеној делатности коју закон касније не допушта приватним лицима).
- Могућа је и сагласност више корисника, или воља једног, да више не постоји жеља за постојањем труста.
- Труст може престати и тако што ће повереник пренети право својине на корисника и тада, пошто долази до спајања корисника и повереника, труст такође престаје.
- Такође, у случају да бенефицијар умре, а не остави наследнике, труст бива окончан. У том случају тражи се сагласност и установитеља труста.

- Постоји и тзв. конструктивни труст.
- То је случај када повереник пренесе ствар на неког другог – тада труст прелази на тог другог.
- У одређеним случајевима судија може да донесе одлуку да се труст установљује у сличним стварима (на пример, ако неко лице прода кућу, а купац не постане сопственик, онда суд може утврдити да је купац бенефицијар корисник, а продавац трасти који сноси одговорност за оне штете коју би купац могао да претрпи у својству бенефицијара).
- Труст такође постоји и у међународном и у јавном праву.
- Тако се сматра да се енглеска круна, као индивидуална корпорација, јавља као трасти Енглеске односно Енглеза.
- То значи да се она правила која важе за трастија примењују на круну односно на владу.